

DIALOGISUUS JA PERSONAT PÄIVÄKIRJATEKSTISSÄ

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
12.1.2018

Meeri Kivikallio

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimusaihe ja -kysymykset	1
1.2. Aineisto	2
1.3. Aiempi tutkimus	3
2. TEORIA JA METODI	5
2.1. Persoonaviittaukset	5
2.1.1. Kirjoittajaan viittaaminen ja nollapersoona	6
2.1.2. Passiivi	6
2.1.3. <i>Me</i> ja <i>muut</i>	7
2.1.4. Yksikön toisen persoonan käyttö	7
2.2. Kirjoittajan osallistuminen vuorovaikutukseen	7
2.2.1. Osallistumiskehikko ja esittämismuotti	8
2.2.2. Läsnäolo ja suuntautuneisuus	9
2.3. Sisällönanalyysi	9
3. ANALYYSI	12
3.1. Nollapersoonan viittaussuhteet	12
3.2. Passiivin viittaussuhteet sekä kirjoittajan rooli	14
3.3. Sisä- ja ulkoryhmät	16
3.4. Yksikön toisen persoonan käyttö puhutteluna	19
4. PÄÄTÄNTÖ	21
LÄHTEET	23

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja -kysymykset

Tutkimukseni aihe on dialogisuus ja persoonat päiväkirjateksteissä. Dialogisuutta on fennistiikassa ja kielitieteessä tutkittu aiemminkin. Fennistiikasta mainittakoon esimerkiksi Hanna Makkonen-Craigin väitöskirja *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin* (2005). Päiväkirjateksteistä vastaavanlaista tutkimusta ei ole vielä tehty.

Valitsin aineistokseni päiväkirjat aikaisemman tutkimuksen puutteen takia. Päiväkirjoja on tutkittu Suomessa, erityisesti kielitieteen alalla, vasta vähän (Lehtonen 2016: 8). Idean aiheeseeni sain, kun pääsin lukemaan koosteen erään jo kuolleen naisen päiväkirjoista. Jo lyhyessä tekstissä näkyi mielenkiintoista puhuttelua ja dialogisuutta. Kyseisen henkilön päiväkirja valikoitui myöhemmin aineistokseni.

Tutkin kandidaatintutkielmassani sitä,

- miten dialogisuus näkyy päiväkirjoissa
- millaisilla persoonavalintoja kirjoittaja tekee viitatessaan itseensä
- millaisia persoonavalintoja kirjoittaja tekee viitatessaan toisiin ihmisiin.

Fiktiivinen teksti edellyttää aina kommunikaatiota kertojan ja lukijan välillä (Tammi 1992: 115). Myös päiväkirjateksteillä on vastaanottaja, kuvitteellinen vastapuoli, jonka narratologia nimeää fiktiivisissä teksteissä *yleisöksi* tai *kerronnalliseksi puhetoveriksi* (Vatka 2005: 158).

Aineistostani löytyy tavallisen kerronnan lisäksi esimerkkejä, joissa kirjoittaja puhuttelee suoraan sitä henkilöä, josta hän kirjoittaa. Tällöin kerronnallisen puhetoverin voi ajatella olevan henkilö, josta kirjoittaja puhuu. Hypoteesini on, että puhutteluun vaikuttavia tekijöitä ovat henkilön suhde kirjoittajaan sekä henkilön merkitys kirjoittajan elämään. Koska minulla on jo melko vahva hypoteesi, on minuun aineistoa analysoidessani huolehdittava, ettei se ala vaikuttaa saamiini tuloksiin.

1.2. Aineisto

Aineistonani on varsinaissuomalaisen naisen päiväkirja. Koska päiväkirjan kirjoittaja on jo kuollut, piti tutkimusluvut kysyä kirjoittajan lähisukulaisilta. Pyysin luvan kirjallisena kirjoittajan veljenpojalta sekä siskontyttäreiltä, jotka ovat säilyttäneet päiväkirjoja. Kirjoittaja syntyi vuonna 1911 ja kuoli vuonna 1999, ja hän eli koko elämänsä samassa kylässä maaseudulla. Hän kävi kiertokoulua ja kansakoulun, mutta ei opiskellut sen enempää. Aineistoni perusteella hän oli sujuva kirjoittaja. Hän työskenteli maanviljelijänä.

Valitsin analysoitavan aineiston sillä perusteella, että se sisältää sekä perinteisenpää päiväkirjakerrontaa että menneiden muistelua. Päiväkirjassa on myös muutamia runoja, mutta ne jätin analyysini ulkopuolelle. Päiväkirjaa on alettu kirjoittaa 1.1.1980, mutta muita kuin ensimmäistä sivua ei ole päivätty. Päiväkirjan aiheiden perusteella oletan, että se on kirjoitettu kahdessa osassa ja näiden välissä on voinut kulua paljonkin aikaa.

Miia Vatka (2005: 16) määrittelee päiväkirjan olevan periodisesti kirjoitettu ja kronologisesti etenevä yksityinen muistikirja, joka on kirjoitettu kirjoittajan omasta näkökulmasta omia tapahtumia ja ajatuksia kuvaten. Käyttämäni aineisto poikkeaa tästä siinä määrin, että se on osin jälkikäteen, muistelmanomaisesti kirjoitettua. Se ei myöskään keskity ainoastaan kirjoittajan oman elämän kuvaamiseen vaan myös hänen sukulaistensa elämän kuvaamiseen ajalta, jolloin kirjoittaja ei ole edes syntynyt. Lisäksi hänen miehensä elämästä kerrotaan ajalta, jolloin he eivät ole vielä tunteneet toisiaan.

Anna Makkosen (1993: 363) mukaan varhaiset päiväkirjat ovat olleet usein puolijulkisia, muualla olleille perheenjäsenille kirjoitettuja. Yksityisten tunteiden ylös kirjoittaminen yleistyi vasta 1800-luvun lopun ja 1900-luvun päiväkirjoissa. (Makkonen 1993: 363.) Oma aineistoni on kirjoitettu 1980-luvulla. Se on sekoitus arjen ja perhe-elämän kerronnasta sekä omien tunteiden, esimerkiksi jo kuolleita kohtaan, kertomisesta. Koska päiväkirjaan on niin tarkasti jälkikäteen muisteltu 1900-

luvun alkupuolen tapahtumia sekä omaa sukuhistoriaa, vaikuttaisi todennäköiseltä, että sitä ei ole tarkoitettu täysin yksityiseksi. Minulla ei ole tietoa siitä, ovatko perheenjäsenet saaneet lukea päiväkirjaa jo kirjoittajan elinaikana.

Aineistossani on tavallista suoraa kerrontaa, henkilön suoraa puhuttelua, passiivi-ilmauksia, nollapersoonalla viittaamista sekä *me ja muut* -asettelua. Suoraa kerrontaa en käsittele tutkimuksessani kuin korkeintaan vertailukohtana erityisesti puhuttelutapauksille. Puhuttelutapauksissa tutkin erityisesti sitä, keitä ihmisiä puhutellaan suoraan ja keiden kohdalla pitäydytään perinteisessä kerronnassa.

Passiiveista ja ryhmittelyistä tutkin sitä, miten kirjoittaja suhteuttaa itsensä eri tilanteisiin. Passiivitapauksissa tutkin myös sitä, millaisissa tilanteissa kirjoittaja ottaa käyttöön passiivin ja häivyttää näin persoonat tapausten taustoilta. *Me ja muut* -asettelussa tarkasteluni painopiste on siinä, keitä missäkin tapauksessa ovat *me* ja keitä *muut* sekä se, miten nämä ryhmät muuttuvat.

1.3. Aiempi tutkimus

Marja-Liisa Helasvuo käsittelee puhujaviitteisyyttä artikkelissa *Minä ja muut. Puhujaviitteisyys sekä kontekstuaalinen tulkinta* (2008). Helasvuo esittelee erilaisista puhetilanteista poimimiaan *minä*-viitteisyyksiä sekä niiden merkitysten rakentumista. Helasvuo siis tekee tutkimuksessaan hyvin paljon samaa kuin minä, erona kuitenkin se, että keskityn enemmän siihen, keneen viitataan kuin siihen, miten viitataan.

Persoonaa blogiteksteissä on aiemmin tutkittu Laura-Sisko Nivan sekä Mirka Kyllösen pro gradu -tutkielmissa. Neva tutkii *minä*-viitteisyyttä, kun taas Kyllösen keskittyy omassa pro gradu -tutkielmassaan kirjoittajan ja lukijan läsnäolon erittelyyn ja analysointiin. Molemmissa tutkielmissa teoreettisen viitekehyksen pohjana on persoonaviittaukset sekä osallistumiskehikko ja esittämismuotti. Näiden pohjalta myös minä teen oman tutkimukseni.

Outi Kuoppala on tutkinut dialogisia passiivilauseita pro gradu -tutkielmassaan *Näkökulmatekstien dialogiset passiivilauseet* (2008). Läsnaolon pronomineja taas on tutkittu keskusteluanalyysin avulla Eeva-Leena Seppäsen väitöskirjassa *Läsnaolon pronominit. Tämä, tuo, se ja hän viittaamassa keskustelun osallistujan* (1998).

Pirkko Nuolijärvi ja Liisa Tiittula käsittelevät artikkelissaan puhuttelua. Artikkelin ei käsittele teksteistä löytyvää vuorovaikutusta vaan tutkii sitä keskusteluanalyysin keinoin presidentinvaalikeskusteluista. Puheesta, erityisesti puhuttelusta, voi nähdä, miten puhuja asemoi itsensä toisiin (Nuolijärvi & Tiittula 2001: 580). Tämä ajatus on pohjana minun tutkimuksessani, kun selvitän, mitkä seikat vaikuttavat puhuttelun laatuun.

Kun tutkitaan puhuttelujen merkityksiä, konteksti on ratkaisevassa osassa (Nuolijärvi & Tiittula 2001: 598). Konteksti on tärkeässä osassa myös tässä tutkimuksessa: missä tilanteessa puhutellaan ja missä tilanteessa tyydytään kerrontaan? Mielessä on myös pidettävä se, että laajana kontekstina on päiväkirja, lähtökohteisesti yksityiseksi tarkoitettu teksti.

Päiväkirjatutkimuksen voidaan katsoa Suomessa alkaneen 1990-luvulla. Tutkimuksessa on keskitytty päiväkirjojen ominaispiirteisiin sekä päiväkirjatutkimuksen tarjoamiin naisnäkökulmiin. (Vatka 2005: 36.) Miia Vatka paneutuu suomalaisen kirjallisuuden alalta tehdyssä väitöskirjassaan *Suomalaisten salatut elämät. Päiväkirjojen ominaispiirteiden tarkastelua* (2005) päiväkirjojen lajityypillisiin piirteisiin.

Fennistiikassa aiemmin päiväkirjoja on tutkinut Itä-Suomen yliopistossa Annika Kokkonen pro gradu -tutkielmassaan *1950- ja 2000-luvulla kirjoitettujen päiväkirjojen kielen tarkastelua* (2012) sekä Jyväskylän yliopistossa Siiri Lehtonen pro gradu -tutkielmassaan *Päiväkirjagenren moniäänisyys* (2016). Päiväkirjan kielellistä variaatiota puolestaan on tutkinut Taru Nordlund artikkelissaan *Samuelin päiväkirja. Kielellistä variaatiota itseoppineen eteläpohjalaisen sotamiehen päiväkirjassa 1800-luvun lopulla* (2003).

2. TEORIA JA METODI

2.1. Persoonaviittaukset

Tutkielmani keskiössä on se, millaisia persoonavalintoja kirjoittaja käyttää viitattaessaan itseensä ja muihin. Iso suomen kielioppi (VISK § 106) määrittelee persoonan seuraavasti: ”Persoona on kieliopillinen kategoria, joka perustuu referentiaalisten eli viittaavien NP:iden luokittamiseen puhetilanteen kannalta kolmia puhujan, kuulijaan ja muihin”. Määritelmän mukaan persoonan kategoriaan kuuluisivat vain persoonapronominit, mutta usein persoona määritellään väljemmin niin, että sillä tarkoitetaan puhetilanteen osallistujien roolien kieliopillista koodaamista (Helasvuo 2008: 187).

Tutkin päiväkirjoista sitä, mitä persoonavalintoja kirjoittaja tekee viitattaessaan muihin ihmisiin. Tutkimukseni kannalta olennaisimpia persoonaviittauksia ovat toisen persoonan käyttö puhutteluna, passiivi, nollapersoona sekä monikon ensimmäinen persoona yhdistettynä monikon kolmanteen persoonaan. Vähemmälle huomiolle jätän yksikön ensimmäisen sekä kolmannen persoonan käytön. Seuraavassa esittelen niitä persoonamuotoja, joihin tutkimuksessani keskityn.

2.1.1. Kirjoittajaan viittaaminen ja nollapersoona

Vaikka olemme puheessa ja teksteissä yksilöitä, ja kerromme itsestämme ja kokemuksistamme, puhujan minä kiinnittyy aina osaksi jotakin ryhmää, koska sanomisillaan puhuja liittyy osaksi joitakin ihmisiä ja erottuu toisista ihmisistä. Minän käyttö määrittelee yksilön sosiaalisesti toimijaksi. (Pälli 2003: 93.)

Koska tutkimuskohteenani on erilaiset persoonavalinnat, on odotettavissa, että minä-viitteisyyttä löytyy esimerkiksi passiiveista ja ryhmittelyistä. Näin ollen minun tulee tunnistaa ne ryhmät, joilla kirjoittaja viittaa itseensä, ja joilla hän luo omaa toimijuuttaan.

Nollapersoona on yksikön kolmannen persoonan erikoistapaus. Sillä voidaan viitata joko yleistävästi tai yksikön ensimmäiseen persoonaan. (VISK § 106.) Oletuksenani on, että päiväkirjateksteistä, joiden painopiste on kirjoittajan omilla tunteilla ja kokemuksilla, löytyvät nollapersoonat viittaavat nimenomaan kirjoittajaan itseensä.

2.1.2. Passiivi

Passiivissa subjekti jää taka-alalle, jolloin jokin muu lauseenjäsens saattaa saada joitakin subjektin piirteitä. Suomessa passiivin yleisin ja monikäyttöisin passiivirakenne on yksipersonainen passiivi, esimerkiksi *Meille tuotiin vauva*. Sen avulla voidaan siis kuvata asioita ilman, että ilmaistaan tekijän tai muun keskeisen osallistujan identiteettiä. (VISK § 1313.)

Passiiveista tutkin sitä, kenet passiivin avulla häivytetään ja millaisissa tilanteissa tämä häivyttäminen tapahtuu. Pyrin selvittämään, löytyykö tälle jotain toistuvaa kaavaa tai häivytetäänkö tietyt persoonat toistuvasti. Lisäksi tutkin erityisesti passiivin kohdalla kirjoittajan roolia esittämismuotin kannalta.

2.1.3. *Me* ja *muut*

Pekka Pälli (2003: 41) esittelee väitöskirjassaan **sisäryhmän** ja **ulkoryhmän** käsitteet. Sisäryhmät ovat ryhmiä, joihin yksilö samaistuu. Ulkoryhmällä hän taas tarkoittaa ryhmiä, joihin yksilö ei kuulu (Pälli 2003: 41, 119). *Me*-pronominia ja *he*-pronominia voidaan käyttää sisäryhmän ja ulkoryhmän konstruoinnin keinona. Erona näissä ryhmissä on se, että *me* viittaa usein tekstin ulkopuolisiin referentteihin, kun taas *he*-pronominin korrelaatiit löytyvät tekstistä. Huolimatta siitä, että monikon kolmannen persoonan ensisijainen tehtävä on toimia korrelaattina, se voi saada ryhmän näyttäytymään ulkoryhmänä suhteessa yksilöön. (Pälli 2003: 120.) Tavoitteenani on selvittää, millaisia ryhmiä aineistostani löytyy, ketkä ovat missäkin tilanteessa *heitä* ja ketkä *meitä*.

Sekä ulko- että sisäryhmiin voidaan persoonapronominin lisäksi viitata myös persoonaa mainitsematta. Näitä tapoja on esimerkiksi passiivin ja geneerisen persoonan käyttö. (Pälli 2003: 117, 130.) Näiden tapojen käyttö vaikeuttaa sisä- ja ulkoryhmän tulkintaa, sillä puhujan voidaan katsoa erottautuvan omasta ryhmästään (Pälli 2003: 131). Yhtenä tavoitteenani on selvittää, viitataanko ryhmiin jollain muilla keinoin kuin erilaisilla persoonilla.

2.1.4. Yksikön toisen persoonan käyttö

Toisen persoonan pronominit ovat puheaktipronomineja, kuten ensimmäisen persoonan pronominitkin. Niillä viitataan puhetilanteissa siis puhujaan ja vastaanottajaan. (VISK § 716.)

Puhuttelua voidaan tarkastella joko sosiaalisia suhteita ja tekijöitä heijastelevana ilmiönä tai konstruktivistisemmin tietynlaisia sosiaalisia suhteita rakentavana ilmiönä (Tolvanen 2016: 8). Jan Svennevig (1999) esittelee sosiaalisen etäisyyden käsitteen. Se koostuu puhujien välisestä affektiivisesta suhteesta (ystävyyys vs. vihollisuus), puhujien solidaarisuus (samanlaiset vs. erilaiset kokemukset, oikeudet ja velvollisuudet) sekä siitä, tuntevatko puhujat toisensa (tuttu vs. tuntematon). (Svennevig 1999: 33–35.)

Oletuksenani on se, että aineistosta löytyvä puhuttelu heijastelee sosiaalisia suhteita eikä rakenna niitä, sillä kirjoittaja puhuttelee vain tiettyjä henkilöitä, jotka ovat kirjoitushetkellä jo kuolleita. Sosiaalinen etäisyys lienee näissä tapauksissa pieni.

2.2. Kirjoittajan osallistuminen vuorovaikutukseen

Seuraavissa alaluvuissa esittelen tapoja tutkia kirjoittajan näkyvyyttä sekä roolia tekstissä. Alaluvussa 2.2.1. esittelen osallistumiskehikon ja esittämismuotin käsitteet. Tämä alaluku keskittyy kirjoittajan rooleihin.

Alaluvussa 2.2.2. taas käsittelen läsnäoloa ja suuntautuneisuutta. Näistä ensimmäinen ilmentää sitä, millä tavoin kirjoittaja tuo esille tai häivyttää itseään. Jälkimmäinen taas osoittaa sitä, kuinka kirjoittaja näkee itsensä muihin verrattuna, ja kenessä on kerronnan fokus.

2.2.1. Osallistumiskehikko ja esittämismuotti

Osallistumiskehikko on keskusteluanalyysin käsite, jonka avulla hahmotetaan vuorovaikutustilanne. Vuorovaikutustilanteet koostuvat kahdesta tai useammasta osallistujasta, jotka saavat vaihtelevia diskurssi-identiteettejä. Puhetilanteen osallistumiskehikko muodostuu näistä keskustelun osallistujien vaihtelevista rooleista. (Seppänen 1997: 156–157.)

Goffmanin (1981: 129) mukaan pelkistetty näkemys vuorovaikutuksesta, joka esittää puhetilanteen ainoastaan kahden osallistujan väliseksi, muusta maailmasta irralliseksi tapahtumaksi, jossa toinen keskittyy puhumiseen ja toinen kuuntelemiseen, on varsin kapea esitys aiheesta. Puhujan ja kuulijan käsitteet riittävät kahdenkeskisen tilanteen kuvaamiseen, mutta vähänkään monimutkaisemmissa vuorovaikutustilanteissa nämä jäävät liian karkeiksi. Goffman esittääkin, että puhujan sijaan parempi käsite olisi **esittämismuotti** ja kuulijan paikalle osallistumiskehikko. (Goffman: 124–133.)

Esittämismuotti jakautuu edelleen kolmeksi: esittäjäksi, tekijäksi sekä toimeksiantajaksi. Esittäjä on se, joka tuottaa lausuman ääneen. Jos ne ovat esittäjän omia sanoja ja ajatuksia, hän on silloin myös tekijä. Toimeksiantaja on se, kenen ajatuksia ja arvoja lausuma ilmaisee ja jonka asemaa sanat tukevat. (Goffman 1981: 144–146.) Selvää on, että päiväkirjatekstissä kirjoittaja on esittäjä. Tarkastelun kohteena on se, missä tapauksissa kirjoittaja on myös tekijä ja toimeksiantaja, ja milloin hän esittää jonkun muun ajatuksia.

Kyllösen (2012: 7) mukaan osallistumiskehikkoa voi soveltaa myös kirjoitetun kielen analyysiin, vaikka se onkin kehitetty puhetilanteen analyysiin. Vaikka päivä-

kirjoissa ei olekaan samanlaista vuorovaikutusta kuin Kyllösen tutkimissa blogiteksteissä, uskon esittämismuotin käsitteen toimivan tukena myös omassa tutkimuksessani. Kirjoittaja on oman tekstinsä esittäjä, mutta tekijyyttä ja toimeksiantajuutta tarkastelemalla voidaan selvittää, kenen sanoja kirjoittaja esittää (Kyllönen 2012: 8).

2.2.2. Läsnäolo ja suuntautuneisuus

Kielellisesti on mahdollista häivyttää ja nostaa esiin henkilöitä sekä ilmaista itseään ja rakentaa vuorovaikutusta usein eri keinoin. Myös se termistö ja teoreettisten näkökulmien joukko, jonka avulla kirjoittajan läsnäoloa tekstissä on kuvailtu, on runsaslukuinen. (Kyllönen 2012: 8.) Kyllösen (2012: 8) tavoin hahmotan läsnäolon tarkoittavan kirjoittajan näkymistä tekstissä erilaisilla tavoilla, kuten erilaisissa persoonaviittauksilla. Pidän painopisteen kirjoittajan näkyvyyden analysoinnissa, koska päiväkirjatekstit on kirjoitettu lähtökohtaisesti yksityisiksi. Näin ollen en usko niistä löytyvän samanlaista dialogisuutta lukijaa kohtaan kuin esimerkiksi Kyllösen tutkimista blogiteksteistä.

Sitoutumisen näen tarkoittavan Kyllösen (2012: 8) ja Egginsin (Kyllösen 2012: 8 mukaan Eggins 2004) tavoin emotionaalista sitoutuneisuutta sekä vuorovaikutuksen läheisyyttä. Sitoutuminen on yksi suuntautuneisuuden osa-alue. Suuntautuneisuutta tarkastelen Kyllöstä (2012: 8) mukaillen kokonaisuutena, joka selvittää, keneen kirjoittaja sijoittaa puheenaiheensa fokuksen, kenelle sanat ovat osoitettu ja millä tavalla sekä kuka on puheenaiheena.

2.3. Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sitä voidaan pitää metodina tai väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajarvi 2002: 93.) Omassa tutkimuksessani käytän sitä metodina. Tarkoitukseni on tehdä analyysi seuraavassa kappaleessa esitettyä tapaa soveltaen.

Laadullista tutkimusta voidaan kuvata seuraavanlaisella rungolla: Ensin tehdään päätös siitä, mikä tutkittavassa aineistossa on kiinnostavaa. Sitten aineisto koodataan eli käydään läpi ja merkitään kiinnostuksenkohteena olevat seikat. Kaikki muu tulee jättää ulkopuolelle. Merkityt kohteet kerätään yhteen ja erikseen muusta aineistosta. Seuraavaa kohtaa, aineiston teemoittelua, luokittelua tai tyyppittelyä, pidetään usein varsinaisena analyysinä. Lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 94–95.)

Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen malliin: aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin (Tuomi & Sarajärvi 2002: 97). Tutkimukseni on aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Siinä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus ja analyysiyksikkö, joka valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaan. Aiempien teorioiden ja tietojen ei pitäisi ohjailla analyysia ja lopputulosta, sillä analyysi tehdään ainoastaan aineiston perusteella. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 97.) Tutkimuksessani analyysiyksikköinä ovat persoonapronominit sekä muut persoonia ilmentävät sanat, sananmuodot ja lausekkeet.

Aineistolähtöiseen analyysiin liittyy ongelmia, ja sitä on kritisoitu. On olemassa ajatus siitä, ettei ole olemassa objektiivisiä havaintoja sinänsä, vaan jo käytetyt käsitteet, tutkimusasetelmat ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja näin vaikuttavat tuloksiin. On siis pohdittava, voiko tutkimus tapahtua aineiston tiedonantajien ehdoilla eikä tutkijan ennakkoluulojen asettelemana. Asia on perinteisesti pyritty ratkaisemaan sillä, että tutkija kirjoittaa ennakkokäsityksensä auki ja pyrkii välttämään niihin nojautumista analyysin aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 98.) Olen pyrkinyt tekemään näin johdantoluvussa kertomalla hypoteesini.

Sisällönanalyysi tarkastelee diskurssianalyysin tavoin inhimillisiä merkityksiä, joita laadullisen tutkimuksen historiassa on. Näitä kahta analyysimallia erottaa se, että sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä, kun taas diskurssianalyysissä analysoidaan, miten näitä merkityksiä tuotetaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002: 105-106.) Omassa tutkimuksessani ei mennä kriittiseen diskurssianalyysiin

asti, vaan pitäydyn erilaisten dialogisuuksien sekä persoonavalintojen tunnistamisessa ja ryhmittelyssä.

3. ANALYYSI

Aloitin aineistoni analysoimisen poimimalla erilaiset esiintymät aineistostani ja taulukoimalla kunkin piirteen edustajat omiin taulukoihinsa. Tämän jälkeen avasin kutakin tapausta lyhyesti taulukkoon.

Varsinaisessa analyysissä käyn tapaukset läpi piirre kerrallaan. Analysoinnin yhteydessä annan aineistoesimerkkejä analyysiani havainnollistamaan. Kaikki aineistoesimerkeissä esiintyvät henkilöiden nimet, sukunimet sekä paikannimet on joko muutettu tai poistettu.

3.1. Nollapersoonan viittaussuhteet

Nollapersoonatapauksia aineistostani löytyy kuusi. Niiden voi kaikkien tulkita viittaavan kirjoittajaan itseensä. Kirjoittaja on kaikissa tapauksissa esittäjä, tekijä sekä toimeksiantaja, sillä hän kertoo itse omista tunteistaan ja ajatuksistaan. Tulkintatavasta riippuen niistä voi osan katsoa sisältävän kirjoittajan lisäksi myös muita ihmisiä. Esittelen ja analysoin jokaisen tapauksen niin, että viittaussuhteitaan samantyylliset tapaukset esitetään yhdessä.

Kaksi ensimmäistä tapausta ovat päiväkirjan alusta, heti ensimmäiseltä sivulta. Tässä kohtaa kerronta on vielä reaaliaikaista.

(1) *Jollain tapaa minua vaivaa että meitä pitää kuljettaa kyllä kesän tullen taas pyörälläkin **voisi mennä**.*

(2) *-- on kaikki tähteetkin jo vanhaa etten enää kehtaa kärkeä kylään ketään kun **ei itsekään niitä haluta syödä** --*

Esimerkkiä 1 ennen tekstissä kirjoittaja kertoo olleensa miehensä kanssa sis-konsa luona kylässä, ja siskon mies on sekä vienyt että hakenut heidät. Nollapersoonan voi siis nähdä sisältävän sekä kirjoittajan itsensä että hänen miehensä. Toisaalta virkkeen alussa tulee ilmi, että kyseessä on kirjoittajan oma pohdinta ja omat tuntemukset, joten viittauksen voi ajatella koskevan ensisijaisesti kirjoittajaa itseään.

Esimerkki 2 viittaa myös selkeästi kirjoittajaan itseensä. Keskiössä tässä on tunteet: vanhojen tähtien takia ketään ei *kehtaa* pyytää kylään, ei niitä jouluruokia itsekään enää *halua* syödä.

Esimerkkien 3 ja 5 voi nähdä viittaavaan kirjoittajaan itseensä. Kirjoittaja kertoo näissä tekstikatkelmassa äitinsä sisaruksista. Esimerkin 3 vertailukohteena on esimerkki 4, jossa kirjoittaja viittaa itseensä persoonapronominilla.

- (3) *Sen juttua mielellään **kuunteli** lapsenakin.*
- (4) *Mamma oli kertoja, vaikka hän aikuisten kanssa jutteli oli sitä ilo **minunkin** kuunnella.*
- (5) *Mutta Hannalta sai aina jotain pientä nättiä lahjaa joita ei koskaan juuri muilta tullut ei edes mammaltakaan, **eikä** sellaisia edes **osannut toivoa ja odottaa** --*

Koska kirjoittaja on aikaisemminkin esimerkissä 4 kertonut siitä, miten hän tykkää kuunnella aikuisten puheita, voi esimerkin 3 olettaa viittaavan häneen itseensä. Sekä esimerkissä 3 että esimerkissä 5 kirjoittaja puhuu tunteista, mikä tukee tulointa siitä, että hän viittaa itseensä. Hän ei myöskään tässä vaiheessa kerrontaa vielä ole puhunut omista sisaruksistaan, joihin hän voisi viitata lapsuudesta puheissaan.

Esimerkit 6 ja 7 palaavat taas kirjoittajan nykyhetkeen. Kirjoittaja pohtii muistelmien jälkeen elämäänsä, nykyistä olotilaansa sekä vanhenemistaan.

- (6) *Kuka sitä **osaa olla** toisen mielen mukainen, sitä **on** kuin painajainen toisen elämässä – tahtomattaan.*
- (7) *Melkein **toivoo** että **pääsisi** pois --*

Näissä tapauksissa on jälleen kyse tuntemuksista, nyt melko vahvoista sellaisista. Ne viittaavat siihen, että tässäkin viittauksen kohteena on jälleen kirjoittaja itse.

3.2. Passiivin viittaussuhteet sekä kirjoittajan rooli

Passiivitapauksia aineistosta löytyy 30. En esittele kaikkia tapauksia yksitellen vaan olen ryhmitellyt ne viittaussuhteen sekä kirjoittajan esittämismuotin roolien mukaan. Analysoin ne ryhmittäin yhden tai useamman esimerkin avulla.

Aineistossani keskeisessä osassa on kirjoittajan sukulaisten, erityisesti vanhempien sisarusten kuvailu ja heistä kertominen. Näissä tapauksissa on usein vaikea yksiselitteisesti sanoa, keihin kaikkiin passiivilla viitataan.

(8) *Matti oli hieno herrasmies että häntä **kavahdettiin** taas sitä varten.*

(9) *Maijasta **olisi tykätty** ja Anna tyttärestä, muttei sen miehestä --*

Uskon, että esimerkkien 8 ja 9 tyyliisissä tapauksissa häivytetyn persoonan avulla tehdään yleistys. Toisaalta kyse voi olla kotoa opituista malleista: hienoa herrasmiestä kuuluu kavahtaa ja kaikki häntä kavahtivat. Toisaalta taas siitä, että ei suoraan haluta sanoa, ketkä olivat he, jotka eivät Maijan miehestä pitäneet, ja näin ollen Maija tyttärineenkin tuntuu jäävän epäsuosioon.

Näissä tapauksissa kirjoittajan voi nähdä tekijänä, sillä hänen voi tulkita kuuluvan passiiviin viittaamaan ihmisjoukkoon. Toimeksiantajana toimii todennäköisesti kuitenkin joku muu, kuin kirjoittaja itse. Koska passiivi viittaa useampaan ihmiseen, on todennäköistä, että käytösmallit eivät ole lähtöisin kirjoittajasta, joka on ollut tuohon aikaan vielä lapsi.

Seuraavissa esimerkeissä viittauksen kohteen löytäminen on helpompaa. Kaikissa tapauksissa häivytytetyt henkilöt tulevat ilmi esimerkiksi edeltävästä tekstistä.

(10) *Siinä sitten **kasvettiin ja vanhennuttiin** --*

(11) *-- isää sielläkin **pelättiin**.*

(12) *[Sukunimi] lapset **hoidettiin** yhdessä --*

Ennen esimerkkiä 10 kirjoittaja on kertonut omista sisaruksistaan. Tämä viittaa siihen, että passiivi sisältää kirjoittajan sisaruksineen. Esimerkki 11 löytyy tekstistä samasta kappaleesta kuin esimerkki 9, jolloin passiivilla viitataan Maijaan ja Annaan. Ennen esimerkkiä 12 kerrotaan siitä, miten työt jakaantuivat lähemmäs asuvan perheyhteisön kesken. Passiivi sisältää kirjoittajan, hänen vanhempansa sekä hänen sisaruksia perheineen.

Aineistossani toistuvana piirteenä on se, että auktoriteettinen tai jollain tapaa päättävä persoona ilmaistaan passiivilla myös silloin, kun asian olisi helposti voinut ilmaista muillakin tavoin. Myös näissä tapauksissa kirjoittaja toimii ainoastaan esittäjänä, joka tuo ilmi muiden ihmisten ajatuksia, arvoja ja tekoja.

(13) *Mamma oli 19v. naitettu naapurikuntaan --*

(14) *[Suvun edustajia] sanottiin laiskoiksi siksi meitä lapsia pienestä pitäen pistettiin töihin --*

(15) *Tähän kylään järjestettiin kiertokoulun tapainen --*

(16) *Sinne [sotaan] tarvittiin myös Anselmi --*

Esimerkeissä 13 ja 14 ne, jotka *naittavat* ja *pistävät* ovat vanhemmat. Näissä esimerkeissä passiivi olisi siis helposti voitu korvata aktiivilla. Esimerkistä 14 löytyy myös toinen auktoriteetti, he, jotka sanovat laiskoiksi. Näiden sanojen vaikutus vanhempiin on se, että he laittavat lapsensa töihin.

Esimerkissä 15 koulun järjestävä taho on usein ollut kirkko eikä niinkään yksittäinen ihminen, joten tässä kohtaa passiivin käyttäminen on luonteva vaihtoehto. Esimerkissä 16 tarvitsijana voidaan nähdä yhteiskunta tai isänmaa, jolloin passiivin käyttö lienee luonnollinen vaihtoehto.

Aineistossa on myös tapauksia, joissa on häilyvää, käytetäänkö passiivin näköistä muotoa passiivina vai monikon kolmantena persoonana. Tämä vaikeuttaa myös kirjoittajan roolin tulkitsemista.

(17) *Joskus tapeltiin ja riideltiin kuten kaikki maailman sisarukset tekevät.*

(18) *Saarisella oltiin aina köyhiä.*

(19) *Kun lapsena [tilan nimi] nurkissa leikittiin aina joku kyttäsi jos isä tulee --*

Esimerkissä 17 kyseessä on todennäköisesti puhekielinen monikon kolmannen persoonan muoto, sillä lauseessa puhutaan kirjoittajasta ja hänen sisaruksistaan. Toisaalta passiivin avulla on pystytty häivyttämään se, keiden välisiä nämä riidat olivat, ja toisaalta yleistämään se, että joskus kaikki riitelivät keskenään. Tässä kohtaa kirjoittajan voi nähdä myös tekijänä ja toimeksiantajana.

Esimerkkiä 18 on syytä epäillä monikon kolmanneksi persoonaksi, koska todennäköisesti köyhiä ovat kuitenkin olleet tietyt ihmiset Saarisella eikä niin, että kuka tahansa Saarisella asuva on automaattisesti köyhä. Toisaalta tässäkin passiivia käyttämällä on voitu häivyttää näiden ihmisten persoona hieman ikävästä asiasta puhuttaessa.

Esimerkki 19 on näistä kontekstissaan vaikeiten tulkittavissa. Virkkeen alku kuulostaa siltä, kuin kirjoittaja itse olisi mukana leikeissä. Loppuosassa kuitenkin puhutaan isästä, eikä tässä ole kyse kirjoittajan omasta isästä. Se luo kuvan, että leikkimässä ovat olleet muut lapset kuin kirjoittaja. Mikäli kirjoittaja ei itse kuulu leikkiviin lapsiin, on hänen roolinsa tässä toimia ainoastaan esittäjänä.

Passiivitapauksista vain yksi viittaa selvästi suoraa ja pelkästään kirjoittajaan itseensä. Viittaussuhde tulee esille kontekstista, ja siitä tiedosta, että kirjoittaja hoitaa itse oman peltonsa.

(20) -- *ensimmäisenä vuonna ei se tullut ollenkaan kokonaan harvennettua* --

Tässä on puhe kirjoittajan omasta sokerijuurikaspellosta, jota hän tuohon aikaan vielä itse hoiti ja harvensi. Näin ollen passiivi viittaa kirjoittajaan itseensä, ja kirjoittaja toimii esittäjänä, tekijänä ja toimeksiantajana.

3.3. Sisä- ja ulkoryhmät

Aineistostani löytyy runsaasti erilaisia ryhmiä. Pääosin niitä ilmennetään *me-* ja *he-*pronominilla, mutta myös muilla sanoilla, kuten esimerkiksi *perhe* ja *suku*.

Ryhmät eivät pysy muuttumattomina vaan esimerkiksi se, mihin ryhmään tietty henkilö kuuluu, voi muuttua kesken kaiken.

Aineistosta löytyy neljä erilaista toistuvaa *me*-ryhmää. Ensimmäinen on kirjoittaja ja hänen sisaruksensa esimerkissä 21, kirjoittajan perhe eli sisarukset ja vanhemmat esimerkissä 22, kirjoittaja ja hänen vanhempansa esimerkissä 23 sekä kirjoittaja ja hänen miehensä esimerkissä 24.

(21) -- *[äiti] komensi **meidät lapsetkin** töihin pienestä pitäen*

(22) *Lehtisellä taisi olla vähän kuin **meillä** --*

(23) *Paavo pojasta tuli **meille** -- oikea ilon antaja.*

(24) *Kyllä minä **meistä** kahdesta se sanovaisempi olin --*

Näissä kaikissa tapauksissa ryhmä on helppo löytää ja tunnistaa. Mielenkiintoista on se, miten nämä ryhmät kehittyvät, muuttuvat ja syntyvät. Esimerkiksi sisarukset sisältävä ryhmä hajoaa ja muuttuu ulkoryhmäksi siinä vaiheessa, kun kerrotaan heidän naimisiinmenosta. Samalla syntyy kirjoittajan ja vanhemmat sisältävä ryhmä. Samoihin aikoihin syntyy myös toinen uusi ulkoryhmä, kirjoittajan veljen perhe.

(25) *Kyllä **me äiti, isä ja minä**, yleensä pidimme **heistä kaikista** --*

(26) *Muuttivat sitten kokonaan -- tänne **Antin perhe**.*

(27) *Niin **me** sitten Anselmin kanssa mentiin vihille.*

Esimerkissä 25 *he* sisältää siis sisarukset ja heidän puolisonsa. Esimerkin 26 ryhmä toistuu aineistossani useasti, sillä tämä perhe asui kirjoittajan naapurissa, kirjoittajan lapsuudenkodissa. Ryhmien kehitys tässä on mielenkiintoista: Ensin kaikki lapset ovat yhdessä *me*. Sitten muista kuin kirjoittajasta eriytyy yhdessä *he* ja sitten sieltä nostetaan omaksi ryhmäkseen vielä yksi *perhe*. Samalla syntyy uusi sisäryhmä, kun kirjoittajasta ja hänen vanhemmistaan tulee *me*. Tätä selittää se, että vanhemmat asuivat kirjoittajan luona. Esimerkissä 27 näkyy neljäs, naimisiinmenon myötä, syntynyt *me*-ryhmä, kirjoittaja ja hänen miehensä.

Ulkoryhmien variaatio on huomattavasti suurempaa kuin sisäryhmien, eivätkä ne välttämättä ole samalla tavalla toistuvia kuin sisäryhmät. Tällaisia kertaalleen

esiintyviä ulkoryhmiä ovat sellaiset ihmisjoukot, jotka ovat hetkellinen osa kerrontaa, mutta eivät jatkuva osa kirjoittajan elämää.

(28) *Anselmi ei koskaan ollut **niitä** seuraihmissiä*

Esimerkissä 28 vastakkainasettelu ei varsinaisesti tapahdu kirjoittajan ja ryhmän, tässä tapauksessa *seuraihminen*, välillä, vaan ryhmän ja kirjoittajan miehen välillä. Voi kuitenkin olettaa, että myöskään kirjoittaja ei miellä itseään seuraimiseksi, koska silloin hän olisi käyttänyt *niiden* sijasta *meitä*.

Yksi hieman yllättäväkin toistuva ulkoryhmä on kirjoittajan isän suku. Näissäkään tapauksissa vastakkainasettelu ei varsinaisesti tapahdu kirjoittajan ja suvun välillä vaan enemmänkin kirjoittajan äidin kanssa.

(29) *Tuskin lie äidin tulo **ketään** ilahduttanut **heistä**.*

(30) ***Olivat** käsityö taitoisia ja siistenpiä huushollissaan ja vaatteissaan. **Meidän** äiti hääräsi lehmien, sikojen y.m. kanssa teki pelto töitä.*

Esimerkissä 29 *he* ovat isän perhettä ja esimerkissä 30 isän sisaruksia perheeseen. Toisaalta on odotuksenmukaista, että isän suku näkyy ulkoryhmänä, eihän kirjoittaja mitenkään voi luonnollisesti kuulua *heihin* varsinkaan esimerkissä 29, kun tapahtumat ovat ajalta ennen hänen syntymäänsä. Esimerkissä 30 korostuu kuitenkin *me*-ryhmä, ja mainittu siisteys vertautuu koko perheeseen, ei vain äitiin.

Omasta perheestään ja lähisuvustaan kirjoittaja puhuu lämpimästi. Kuitenkin kun kirjoittaja avioituu, syntyy myös erontekoa omaan sukuun ja perheeseen.

(31) *Kun itseäni ajattelen on **oma perheeni** ollut minulle kaikki kaikessa.*

(32) -- *se oli pieni tai suuri pettymys **suvulleni** --*

(33) ***Emme me** -- oltu sellaisia kuin meiltä odotettiin. **Meidän** mielestämme ei **muuallakaan** oltu kuten **me** olisi toivottu.*

Esimerkissä 31 kirjoittaja on selkeästi osa omaa tiivistä perhettä. Esimerkissä 32 on tulkinnanvaraista, onko kyseessä sisä- vai ulkoryhmä. Toisaalta kirjoittaja

irrottautuu muista, kun hänen toimintansa on tuottanut pettymyksen suvulle. Seuraavaksi hän kuitenkin selittää syitä, jotka avioliittoon johtivat ja näin puolustelee valintojaan kuin hakien vielä jälkikäteen sukunsa hyväksyntää. Tulkitsen kuitenkin tässä kohtaa *suvun* ulkoryhmäksi, sillä vaikka sanassa on ensimmäisen persoonan possessiivisuffiksi, voi kirjoittajan nähdä eroavan tässä suvustaan.

Aineistossa ei suoraan ilmaista, keitä esimerkin 33 *muut* ovat. Aineistossa kuitenkin puhutaan pääasiassa kirjoittajan lähisuvusta, joten heidän voi päätellä olevan esimerkiksi kirjoittajan sisaruksia. *Me* on tässä tapauksessa taas kirjoittaja miehineen. Näin ollen syntyy jälleen eronteko kirjoittajan ja hänen sukunsa välille. Avioliiton kautta muodostuu uusi perhe, joten on luonnollista, että erontekoa lapsuuden perheeseen syntyy sen myötä. Aivan kuten kirjoittajan ja hänen sisarustensa välinen *me*-ryhmä hajosi sisarusten avioliittojen myötä.

3.4. Yksikön toisen persoonan käyttö puhutteluna

Aineistossani esiintyy yksikön toisen persoonan käyttöä puhutteluna Sanoja ei kuitenkaan esitetä päiväkirjalle, kerronnalliselle puhetoverille (Vatka 2005: 158) vaan kirjoittajan elämään kuuluneelle ihmiselle, hänen miehelleen, kuten esimerkki 34 osoittaa. Nämä puhuttelutapaukset ovat ainoa kohta päiväkirjassa, jossa tekstillä voi katsoa olevan selvän, kirjoittajasta ja päiväkirjasta irrallisen vastaanottajan.

(34) ***Kuolit vähän ennen joulua, et edes kipuasi kerinnyt valittaa --***

Kirjoittaja kertoo tähän tapaan miehensä kuolemaa edeltävät tapahtumat ja muistelee muutenkin lyhyesti miestänsä.

(34) *Metsät ja linnut olivat **sinulle** kaikki kaikessa.*

(35) *Katsoin ikkunasta kun **sinä** jollaintavalla **laahasit** sen kelkan kanssa, juoksin ulos vastaan tuskin **jaksoit** seistä ja **valitit**.*

Koska kirjoituksia ei ole päivätty, ei ole tiedossa, kuinka kauan miehen kuolemasta on kulunut kirjoitushetkellä. Kerronta vaihtuu yksikön kolmanteen persoonaan, kun kerronnassa edetään kuoleman hetken jälkeiseen aikaan. Myöhemmin

kirjoittaja siirtyy selostamaan miehensä elämän varhaisempia vaiheita. Tämäkin kerronta tapahtuu yksikön kolmannen persoonan kautta.

(36) *Yhden paikkeilla iltapäivällä tuli soitto, että **Anselmi on kuollut.***
(37) *Kirkossa **hän** katseli niitä tyttöjä. **Silmillään etsi sisartaan ja oli yksi jonka **hän** sisarenaan **piti.*****

Puhuttelua käytetään siis vain juuri kuolemaa edeltävien tapahtumien kuvailemisessa. Se on hetki, jolloin mies on vielä ollut kirjoittajan elämässä. Kuoleman läheisyys tässä kerronnan hetkessä voi selittää sen, miksi aikaisemmasta elämästä kertominen tapahtuu kuitenkin yksikön kolmannessa persoonassa. Kirjoittaja ei myöskään ole vielä tuntenut miestänsä esimerkin 37 tilanteessa, vaan kertoo tapahtumia kuulemansa perusteella.

Makkonen-Craig (2005: 26) ymmärtää dialogisuuden käsitteen tutkimuksessaan liittämällä sen vuoropuhelun ja ”toiseen suuntautumisen” käsitteisiin. Dialogisessa tekstissä sanat on suunnattu henkilölle, todelliselle tai kuvitellulle, joka ei ole hetkessä läsnä, mutta asia esitetään niin kuin hän olisi paikalla. Näin ollen hän tulee tekstissä ja tilanteessa läsnä olevaksi. (Makkonen-Craig 2005: 26.)

Uskon puhuttelun tässä kohtaa johtuvan siitä, että kyseessä oli kirjoittajalle läheinen ihminen ja suru hänen kuolemastaan oli suuri. Henkilöiden sosiaalinen etäisyys on pieni, sillä he ovat aviopari ja he ovat näin ollen eläneet ja työskennelleet maanviljelijöinä vuosikymmeniä yhdessä. Kovin yleistäviä päätelmiä en kuitenkaan tämän aineiston pohjalta voi tehdä, koska tämä on ainoa siinä esiintyvä puhuttelutapa.

4. PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkielmassa olen selvittänyt, millä tavalla päiväkirjatekstissä viitataan miinään ja muihin ihmisiin. Tutkimukseni keskiössä ovat erilaiset persoonavalinnat ja niiden viittaussuhteet. Selvitin, millaisissa tilanteissa käytössä on passiivi, miten nollapersoonaa käytetään, millainen rooli on puhuttelulla ja millaisia erilaisia ryhmiä erilaisilla persoona- ja sanavalinnoilla luodaan.

Ensimmäisenä käsittelin nollapersoonaa. Tulokseni on hyvin lähellä sitä hypoteesia, jonka esitin luvussa 2.1.1. Kaikista aineista löytyvistä nollapersoonatapauksista löytyy viittaus kirjoittajaan itseensä. Nollapersoonan käyttöön liittyy tässä aineistossa aina jonkin tunteen tai tuntemuksen kuvailu, ja kirjoittaja on itse sekä esittäjä, tekijä ja toimeksiantaja.

Passiivisia esiintyi eniten tapauksissa, jossa tekijöinä oli oletettavasti suurempi ja ehkä myös vaikeasti määriteltävä ryhmä. Näistä tapauksista on usein myös vaikea sanoa, kuuluuko kirjoittaja itse viitattavaan ryhmään vai ei. Passiivitapauksista melko pieni osa ylipäänsä näyttää viittaavan suoraan kirjoittajaan. Toinen toistuva passiivin käyttökonteksti on auktoriteetista puhuminen. Siinä kohtaa häilytetään se, kuka on päätökset tehnyt tai määräyksen antanut. Varsinaista dialogista passiivisia ei aineistostani löytynyt.

Passiivitapauksissa analysoin myös kirjoittajan roolia esittämismuotin kannalta. Toisin kuin nollapersoonatapauksissa, passiivitapauksissa tekijä ja toimeksiantaja ovat usein joku muu kuin kirjoittaja itse. Tapauksissa, jossa on vaikea selvittää, keneen passiivi viittaa, myös esittämismuotin kannalta analysoiminen on vaikeampaa. Jos jää epäselväksi, keneen passiivilla viitataan, on mahdoton sanoa varmaksi, kenen ajatuksia kirjoittaja esittää.

Ulko- ja sisäryhmien kohdalla pyrin ensin selvittämään, mitkä ryhmät ovat toistuvia ja ketkä näihin ryhmiin kuuluvat. Sen jälkeen analysoin ryhmien muuttumista. Ryhmien kokoonpanot sekä niiden ulko- tai sisäryhmäisyys vaihtelevat kirjoittajan ja muiden ihmisten elämäntilanteiden mukana.

Ryhmiin viitataan pääasiassa persoonapronomineilla *me* ja *he*. Tämän lisäksi niitä luodaan myös sanavalinnoilla, kuten *perhe* ja *suku*. Passiivia ei aineistossani käytetä ulko- ja sisäryhmien luomiseen ja erotteluun.

Lopullisessa aineistossani on vain yksi puhuttelutapaus. Siinä puhutellaan kirjoittajan kuollutta miestä. Puhuttelua analysoidessani huomioni oli siinä, missä kohtaa käytetään yksikön toista persoonaa ja missä kohtaa se muuttuu yksikön kolmanneksi persoonaksi. Tulokseni on, että jälkikäteen tunnelatautuneessa, miehen kuolemaa edeltävissä hetkissä muotona on puhuttelu, mutta kerronnan edettyä kuoleman yli, näkökulma vaihtuu kolmanteen persoonaan. Myös miehen lapsuudesta ja aikaisemmasta elämästä kerrottaessa käytetään yksikön kolmatta persoonaa.

Tutkimuksen olisi voinut toteuttaa myös hieman laajemmalla aineistolla, jolloin myös tutkimusmateriaalia olisi ollut enemmän. Esimerkiksi puhuttelutapauksia olisi varmempien johtopäätösten saamiseksi ollut hyvä olla useampi. Tämän aineistoin pohjalta ei puhuttelujen osalta voi tehdä yleistyksiä.

Tutkimusta voisi siis jatkaa eteenpäin laajemmalla aineistolla. Mahdollista olisi ottaa mukaan useampien kirjoittajien päiväkirjoja ja verrata näistä saatuja tuloksia keskenään. Sisällönanalyysin voisi myös syventää kriittiseksi diskurssianalyysiksi ja tutkia merkityksiä erilaisten persoonavalintojen takana.

AINEISTO

1980-luvulla kirjoitettu varsinaissuomalaisen naisen päiväkirjateksti.

LÄHTEET

EGGINS, SUZANNE 2004: *An introduction to systemic functional linguistics*. Second edition. London: Pinter.

GOFFMAN, ERVING 1981: *Forms of talk*. Oxford: Basil Blackwell Publisher

HELASVUO, MARJA-LIISA 2008: Minä ja muut. Puhujaviitteisyys ja kontekstuaalinen tulkinta. – *Virittäjä* 112 (2) s. 186-206. <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67265/951-44-5580-0.pdf?sequence=1> (18.11.2017)

KOKKONEN, ANNIKA K. 2012: *1950- ja 2000-luvulla kirjoitettujen päiväkirjojen kielen tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, kielten laitos, suomen kieli.

KUOPPALA, OUTI 2008: *Näkökulmatekstien dialogiset passiivilauseet*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, humanistinen tiedekunta, suomen kieli.

KYLLÖNEN, MIRKA 2012: *Kirjoittajan ja lukijan läsnäolo blogissa* Kaikki mitä rakastin. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, filosofinen tiedekunta, suomen kieli.

LEHTONEN, SIIRI 2016: *Päiväkirjagenren moniäänisyys*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, filosofinen tiedekunta, suomen kieli.

MAKKONEN, ANNA 1993: Valkoisen kirjan kutsu eli löytöretkellä päiväkirjojen maailmaan. – Suvi Ahola (toim.), *Hiljaista vimmaa. Suomalaisten naisten päiväkirjatekstejä 1790-luvulta 1990-luvulle*. s.360–375 Helsinki: Kirjayhtymä.

MAKKONEN-CRAIG, HENNA 2005: *Toimittajan läsnäolo sanomalehtitekstissä. Näkökulmia suomen kielen dialogisiin passiivilauseisiin*. SKST 1026. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

NIVA, LAURA-SISKO 2017: *Minä-viitteisyys suomalaisissa muoti- ja lifestyleblogeissa*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, humanistinen tiedekunta, suomen kieli.

- NORDLUND, TARU 2003: Samuelin päiväkirja. Kielellistä varietaatioita itseoppineen eteläpohjalaisen sotamiehen päiväkirjassa 1800-luvulla. – Lea Laitinen, Hanna Lappalainen, Päivi Markkola & Johanna Vaattovaara (toim.), *Muotojen mieli. Kirjoituksia morfologiasta ja variaatiosta*. s. 45–72 Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – TIITTULA, LIISA 2001: Rakas Tarja ja hyvä ystävä. Puhuttelu minän ja sosiaalisten suhteiden esittämisen keinoina televisiokeskustelussa. – *Virittäjä* 105 (4). <https://journal.fi/virittaja/article/view/40133> (02 10. 2017).
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisyhmä diskurssissa ja diskurssina*. Tampere: Tampereen yliopisto
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1997: Osallistumiskehikko. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*. s.156–176. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- SEPPÄNEN, EEVA-LEENA 1998: *Läsnäolon pronominit. Tämä, tuo, se ja hän viittaamassa keskustelun osallistujiaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SVENNEVIG, JAN 1999: *Getting acquainted in conversation. A study of initial interactions*. Amsterdam: John Benjamins.
- TAMMI, PEKKA 1992: *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudemus.
- TOLVANEN, EVELIINA 2016: Lukijan suora puhuttelu suomalaisissa ja ruotsinsuomalaisissa viranomaisteksteissä – *Virittäjä* 120 (1) s. 5–29. <https://journal.fi/virittaja/article/view/49565/18472> (19 11. 2017).
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2002: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
- VATKA, MIIA 2005: *Suomalaisten salatut elämät. Päiväkirjojen ominaispiirteiden tarkastelu*. SKST 1020. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VISK = AULI HAKULINEN, MARIA VILKUNA, RIITTA KORHONEN, VESA KOIVISTO, TARJA RIITTA HEINONEN JA IRJA ALHO 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio, <http://scripta.kotus.fi/visk> (1.12.2017)